

TERMINOLOGICKÝ SLOVNÍK K PŘEDMĚTU HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY (5HD200)

Slovník vznikl v rámci projektu IRS Inovace didaktických pomůcek k předmětu Hospodářské dějiny 5HD200 č.14/2015, jehož řešitelský tým tvoří členové Katedry hospodářských dějin NF VŠE v Praze.

Je třeba upozornit, že pojmy nejsou vysvětlené vyčerpávajícím způsobem. Jejich výběr a definice odpovídají obsahu a pojetí přednášek úvodního kurzu z hospodářských dějin 5HD200 Hospodářské dějiny. Terminologický slovník je určen především pro studijní a výukové účely výše uvedeného předmětu, nikoli jako univerzální výkladový slovník. Neprošel jazykovou ani redakční úpravou.

ČÁST Ing. Kláry Fabiankové, Ph.D.

6. PŘEDNÁŠKA

Kvantitativní teorie peněz

–základní makroekonomický model zkoumající vztah mezi množstvím peněz (M) a cenovou hladinou (P); předpokládá, že hlavním motivem pro držení peněz je nákup zboží a služeb za ně; čím více peněz lidé potřebují na zaplacení, tím více jich poptávají; teorie vychází z rovnice: $M \times V = P \times T$; předpokládá, že rychlost oběhu peněz (V) je v dlouhém období konstantní, mění se především s technologickým pokrokem (T), př. rozšíření platebních karet; ekonomika se v dlouhém období udržuje na potenciálním produktu, pak změna množství peněz vede k úměrnému zvýšení cenové hladiny; monetární expanze tedy v dlouhém období způsobí pouze nárůst cenové hladiny (cenová inflace); jakákoli změna peněžní zásoby M tak má přímý proporční dopad na nominální produkt; změna množství obíhajících peněz má za následek stejnoměrnou změnu cenové hladiny; míra inflace je přímo úměrná kvantitě peněz v ekonomice; peníze jsou neutrální, protože neovlivňují reálné veličiny, pouze nominální; základ kvantitativní teorie formuloval David Hume v 18. století; je základem monetarismu.

Rapallská smlouva

– (4/1922); představuje v mezinárodních vztazích událost, kterou se označuje smlouva, uzavřená mezi Německem a Sovětským Ruskem v italském letovisku Rapallo, během paralelně probíhající konference v Janově; signatáři se vzdali všech teritoriálních a finančních nároků vyplývajících z brestlitevské mírové smlouvy a první světové války; současně došlo k normalizování diplomatických vztahů a uzavření ekonomické a také tajné vojenské spolupráce, což bylo v rozporu s Versailleskou mírovou smlouvou; ve vzájemných obchodních a hospodářských stycích byly uplatňovány zásady nejvyšších výhod; Rusové získali moderní technologie a těžké zbraně a Němci mohli v Rusku cvičit letectvo (př. tanková škola v Kazani aj.); Rusko se dostalo z mezinárodní izolace.

Rúrská krize

–(1/1923); označuje okupaci Porúří belgicko-francouzskými vojsky v reakci na neplnění válečných reparací ze strany výmarské republiky, vyplývajících z Versailleské mírové smlouvy z roku 1919; německá vláda vyhlásila politiku pasivní resistance na obsazeném území, což vedlo k destabilizaci německého hospodářství a prohloubilo hyperinflaci; krize skončila v září 1923, kdy byla zavedena tzv.

rentová marka a obnovila se politická jednání mezi zástupci Německa, Francie, Velké Británie a Spojených států amerických o budoucí podobě plnění reparačních povinností.

Hjalmar H. G. Schacht

– (1877–1970); německý finančník, prezident Říšské banky, ministr hospodářství v nacistické vládě; účastnil se měnových reforem v 1923 a 1924; stabilizoval ekonomiku a vyřešil hyperinflaci ve výmarské republice, později zodpovědný za první čtyřletý plán; umožnil financování rozsáhlých nacistických sociálních a zbrojních projektů; autor tzv. Mefo dluhopisů; rozšíření náhražkového systému a tzv. Nového plánu (Neuer Plan) směřujícího ke zvýšení německé autarkie a upravujícího dovozy zboží ze zahraničí a šetrné nakládání s devizami; byl obžalovaný v Norimberském procesu, z něj v říjnu 1946 vyšel osvobozen.

Heinrich Brüning

– (1885–1970); člen německé strany Centrum, jmenovaný kancléřem (1930–1932), když se naplno projevil důsledek hospodářské krize; jeho program rozdělování půdy mezi nezaměstnané dělníky byl kritizován konzervativními stranami jako „bolševický“; prosazoval politiku placení reparací za každou cenu bez ohledu na stav německého hospodářství a sociální důsledky; v době Velké hospodářské krize prosadil úsporná rozpočtová opatření a deflační politiku; i díky jeho politice byly platby reparací v roce 1932 zrušeny; nebyl v důsledku úsporných opatření jako kancléř oblíbený; systémem "nouzových nařízení" přispěl k oslabení parlamentarismu.

Paul von Hindenburg

– (1847–1934); německý polní maršál; v 1925–1934 prezident výmarské republiky; neměl o reálnou politiku zájem; angažoval se pouze v otázkách vojenských výdajů a zemědělské dotace pro junkery; ekonomickým problémům nerozuměl; na základě ústavního článku 48 mohl podepisovat mimořádné zákony bez souhlasu Reichstagu; v lednu 1933 jmenoval A. Hitlera kancléřem.

Reparace

–kompenzace ve formě náhrady škody, kterou zpravidla ve válečném konfliktu způsobil poražený nepřítel; výše finanční nebo naturální náhrady by měla odpovídat skutečné výši způsobené škody.

Dawesův plán

–(8/1924); plán upravující splátky reparací; byl vypracován po zhroucení německé měny a měl hospodářsky pomoci Německu, které nebylo schopno dostát svým závazkům; pojmenován podle Charlese G. Dawese, který předsedal příslušné komisi, jež přijala schéma umožňující platit Německu podle jeho ekonomických možností; pevně stanovila strop a výši ročních splátek, které se rok od roku zvyšovaly a postavila německou centrální banku (Reichsbank) pod mezinárodní dohled; USA poskytly Německu půjčky a soukromé investice, což Německu pomohlo ke stabilizaci a růstu ekonomiky.

Výmarská republika

– (1919–1933); období německé parlamentní demokracie v čele s říšským prezidentem a říšským kancléřem; oficiální název státu zněl Německá říše; musela se vyrovnat s přijetím tvrdých mírových podmínek (zmenšení území, ztráta kolonií, omezení početního stavu armády a námořnictva a reparace) a po celou dobu existence čelila faktu, že ji značná část obyvatel (armáda, státní úředníci, nejrůznější pravicové strany) odmítala a neidentifikovala se s ní; u moci se střídaly koaliční vlády; na vrcholu mocenské pyramidy stál říšský prezident (Friedrich Ebert a po něm Paul von Hindenburg); po

nástupu hospodářské krize se vlády neopíraly o většinu v Říšském sněmu, nýbrž je „u moci držely“ dekrety prezidenta, jež mohl vydávat v případě nouze a které měly platnost zákona; od poloviny roku 1932 se výmarská republika dostala do permanentní krize, již ukončilo až jmenování Adolfa Hitlera říšským kancléřem (30. ledna 1933).

Youngův plán

–(9/1929); plán modifikující splácení reparací Německa; nahradil Dawesův plán (viz Dawesův plán); pojmenován podle amerického diplomata a obchodníka Owena D. Younga, který předsedal příslušné komisi; jednalo se o další snížení a zmírnění podmínek splácení dluhu (snížení o 20%), konkrétně na 121 mld. říšských marek splatných v 59 ročních splátkách; došlo ke zrušení mezinárodní kontroly německého hospodářství; Jeho realizaci narušila světová hospodářská krize a později nástup Adolfa Hitlera k moci; první a poslední splátka byla uhrazena roku 1930 a od roku 1933 A. Hitler odmítl reparace uznat a dále je platit.

Hyperinflace

– růst míry inflace o čtyřmístná až pětimístná čísla (přesahující 100% úroveň); dochází ke zhroucení základních ekonomických vztahů; způsobuje znehodnocení úspor a finančního majetku; peníze přestávají plnit funkci uchovatele hodnoty; začíná převažovat barterový obchod, typickým příkladem je hyperinflace v Německu mezi lety 1922–1923; byla ukončena úspěšnými měnovými reformami v letech 1923–1924, konkrétně zavedení říšské marky v srpnu 1924 kryté zlatem; v průběhu první poloviny 20. let 20. století postihla i Polsko, Maďarsko nebo Rakousko.